

عنوان: تأثیر مشارکت در حلقه کدو کاو داستان‌های کلر ژوبرت بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی

کیومرث قیصری گودرزی^{۱*}، سعداله احمدی فر^۲، حسن قراباغی^۳

اطلاعات مربوط به

چکیده

مقاله

هدف از پژوهش حاضر، بررسی میزان تأثیرگذاری مشارکت در حلقه کدو کاو داستان‌های کلر ژوبرت بر مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان مقطع ابتدایی شهرستان کرمانشاه است. پژوهش حاضر از نوع نیمه آزمایشی است که از طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل استفاده شده است. جامعه آماری این پژوهش عبارت بود از کلیه دانش‌آموزان مقطع ابتدایی در ناحیه یک شهرستان کرمانشاه که در سال تحصیلی ۱۴۰۰-۱۴۰۱ مشغول به تحصیل بودند که به صورت تصادفی دو کلاس از دو مدرسه مختلف انتخاب شدند. نمونه مورد بررسی دو گروه ۱۵ نفری بودند که یک گروه به عنوان آزمایش و گروه دیگر به عنوان گواه انتخاب شدند. ابزار پژوهش پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون بود و کتاب‌های داستان هم از نویسندگان فرانسوی یعنی خانم کلر ژوبرت که به زبان فارسی نگاشته شده است انتخاب شد. از دو گروه آزمایش و گواه پیش‌آزمون به عمل آمد، سپس گروه آزمایش به مدت دو ماه و در طی ۸ جلسه تحت مداخله قصه‌گویی قرار گرفتند و در خاتمه از هر دو گروه پس‌آزمون گرفته شد. نتایج حاصل به وسیله آزمون تحلیل کوواریانس مورد بررسی قرار گرفت و نشان داد که داستان‌های کلر ژوبرت بر افزایش مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان دبستان از جمله رشد مهارت‌هایی اجتماعی و مهارت‌های مربوط به دوری از رفتارهای غیر اجتماعی تأثیر دارد.

کلید واژگان

داستان، کلر ژوبرت،
مهارت‌های اجتماعی،
کودکان مقطع دبستان

^۱. استادیار گروه علوم تربیتی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ملایر، ملایر، ایران. gheysari86@gmail.com

^۲. کارشناسی ارشد تاریخ و فلسفه آموزش و پرورش، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه ملایر، ملایر، ایران. ahmadifar6080@gmail.com

^۳. استادیار دانشکده ادبیات و معارف قرآنی، دانشگاه ملایر، ملایر، ایران. h.qarabaghi@malayeru.ac.ir

مقدمه:

مهارت‌های اجتماعی یکی از مؤلفه‌های مهم مهارت‌های زندگی است. داشتن مهارت‌های اجتماعی باعث پیشرفت فرد می‌شود. مهارت‌های اجتماعی به‌صورت رفتارهای آموخته‌شده‌ی تعریف می‌شود که از نظر اجتماعی پسندیده است و امکان ارتباط با دیگران را فراهم می‌کند. این مهارت‌ها کیفیت زندگی افراد را افزایش می‌دهد و به آنها در دستیابی به اهداف کمک می‌کند این رفتارها شامل موارد زیر است: رفتارهای بین فردی مثل مصالحه، کمک‌خواستن از دیگران، معرفی خود، احترام به دیگران، شناخت دیگران و دوستی با دیگران؛ رفتارهایی که متضمن رضایت دیگران است، مثل اجازه‌خواستن، شریک‌شدن، تشکر کردن، آگاهی‌هیجانی و تعامل هیجانی؛ رفتارهایی که کنترل فردی را فراهم می‌کنند، مثل مهارت حل مسئله، مواجهه با مشکلات، تصمیم‌گیری و مسئولیت‌داشتن؛ رفتارهایی که باعث افزایش مهارت‌های ارتباطی می‌شود، مثل گوش کردن، همدردی و احترام به علائق و نیازهای دیگران در حین ارتباط می‌باشد (رجبی، علی‌مرادی، ۱۳۹۶). الیتون^۱ و گرشام^۲ (۲۰۰۵) مهارت‌های اجتماعی را شامل همدلی، کنترل هیجانات، تأخیر در جلب رضایت و حل تعارض می‌دانند. در تعریفی دیگر، مهارت‌های اجتماعی شامل رفتار مناسب در تعامل با دیگران، واکنش‌های مناسب هنگام موفقیت و شکست و درس گرفتن از تجارب برای تقویت رفتارهای مطلوب و کاهش رفتارهای نامطلوب می‌دانند. با اندکی تأمل در طبقه‌بندی‌ها می‌توان اظهار داشت که اغلب صاحب‌نظران بر مؤلفه‌هایی چون همدلی، همیاری، توانایی دیداری و شنیداری، مسئولیت‌پذیری، ابراز وجود، حل مسأله و غیره توافق دارند (مورت و هاپکینس و وارن، ۲۰۰۴؛ به نقل از سرشورخراسانی، ۱۳۸۸). مهارت‌های اجتماعی به رفتارهای آموخته شده و مقبول جامعه اطلاق داده می‌شود، رفتارهایی که شخص می‌تواند با دیگران به نحوی ارتباط متقابل برقرار کند که به بروز پاسخ‌های مثبت و پرهیز از پاسخ‌های منفی می‌انجامد (کارتلج و میلبرن، ۱۳۸۵). رفتارهای اجتماعی بر تمامی جنبه‌های زندگی کودکان و نوجوانان سایه می‌افکند و بر سازگاری و شادکامی بعدی آنها تأثیر می‌گذارد. توانایی افراد از نظر کنار آمدن با دیگران و انجام رفتارهای اجتماعی مطلوب، میزان محبوبیت او را در میان همسالان و نزد معلمان، والدین و دیگر بزرگسالان مشخص می‌کند. میزان توانایی افراد در مهارت‌های اجتماعی به‌طور مستقیم به رشد اجتماعی فرد و کمیت و کیفیت رفتارهای اجتماعی مطلوبی که از خود نشان می‌دهد، مربوط می‌شود (داویوا، کاسو، لیلیانا و پانگوتا^۳، ۲۰۲۱؛ به نقل از غفاری‌مجلج و سلیمان پور، ۱۴۰۰).

یکی از مسائلی که از اهمیت زیادی برخوردار است، یادگیری مهارت‌های اجتماعی در کودکان است. مهارت‌های اجتماعی به اجتماعی شدن و ارائه رفتار مناسب، یک سیستم دو جانبه ارتباطی، میان فرد در جامعه است به همین جهت هم تأثیرات فرهنگی و هم الگوهای رشدی فرد بطور هم زمان مد نظر قرار داده می‌شود و به همین دلیل آموزش مهارت‌های اجتماعی را نمی‌توان از زمینه‌هایی که رفتار در آن واقع می‌شود (مدرسه) جدا کرد (لاروس و کالنت^۴، ۲۰۱۹؛ به نقل از چراغیان یوسف‌آباد، ۱۳۹۹). مهارت‌های اجتماعی دسته‌ای از قابلیت‌ها را نشان می‌دهند که تمامی افراد را برای مقابله و سازش با نیازهای روزمره محیط اجتماعی قادر می‌سازند. افرادی که در تحول قابلیت‌های اجتماعی مناسب شکست می‌خورند، در معرض مواجهه شدن با پیامدهای منفی شامل طرد شدن توسط همسالان، ظهور اختلالات‌های روان‌شناختی، اخراج از مدرسه، گوشه‌گیری، جرم و جنایت و عملکرد تحصیلی پایین هستند (والکر، رامسی و گرشام^۵، ۲۰۰۴؛ به نقل از فیروزآبادی و آقایی، ۱۳۸۹). اساساً عدم برخورداری از مهارت‌های اجتماعی، خواسته و ناخواسته، به خدشه دار نمودن زندگی فرد در بزرگسالی می‌انجامد و وی را از بسیاری از موقعیت‌های زندگی دور می‌سازد. با توجه به این که این متغیر یاد شده، از طریق آگاهی و آموزش دادن قابل پیشگیری هست و به نظر می‌رسد آموزش داستان‌گویی فلسفی بتواند به افراد کمک کند تا تصمیم درستی در موقعیت‌های مختلف زندگی بگیرند و از بلاتکلیفی دور شوند.

یکی از شیوه‌هایی که در آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان بسیار موثر بوده است استفاده از داستان می‌باشد. با استفاده از داستان می‌توان مهارت‌های ارزشمندی را در زمینه رفتارهای اجتماعی به کودکان آموزش داد. داستان منبع غنی و شیوه و ابزاری خلاق،

^۱ - Ellitt

^۲ - Gresham

^۳ . De Vivo, J., Cosso, A., Liliana, R., & Ponguta, A

^۴ . Larose, M., & Ouellet, S

^۵ . Walker, H . M., Ramsey, E., & Gresham.

آسان و لذت‌بخش برای آموزش است. (دی‌جرج، ۱۹۹۸؛ به نقل از غفاری مجلج و همکاران، ۱۴۰۰) سنت قصه‌گویی به اندازه عمر انسان قدمت دارد. افلاطون در اهمیت موضوع فوق می‌گوید: «پرورشی که روح اطفال به وسیله قصه‌ها کسب می‌کنند به مراتب بیشتر از تربیتی است که جسم آن‌ها از طریق ورزش پیدا می‌کند (اربابان اصفهانی و قافله‌کش، ۱۳۸۵). در ارتباط با تأثیرات قصه‌گویی پیترسون^۱ و بول^۲ و پروپست^۳ و دیتنگر^۴ (۲۰۰۵) معتقدند که قصه و قصه درمانی می‌تواند به بازسازی ارتباط با دیگران، معنا دادن به تجربیات، تفکر درباره خوبی‌ها و بدی‌ها، بیان نظریات و ایده‌ها منجر می‌شود. قصه کودکان را به دور قصه‌گو جمع کرده و به این ترتیب روابط میان آن‌ها را تقویت کرده، اطلاعات آن‌ها را می‌افزاید. لذت و شادی که از شنیدن قصه‌های گوناگون به کودکان دست می‌دهد باعث ارتقاء عقلی و ذهنی آنان می‌گردد. به طور کلی قصه و داستان به شرطی که درست و دقیق انتخاب شود، بیش از سایر روش‌های تربیتی بر رفتار کودک تأثیر می‌گذارد (داداش‌زاده، پیرخانی، ۱۳۹۴). داستان، یک معلم جذاب و دوست‌داشتنی است که کودک را با انواع فرهنگ‌ها و معرفت‌ها آشنا می‌کند و تجارب زنده‌ای را در اختیار وی قرار می‌دهد. داستان کودک را به بیداری و دقت، تحمل و تامل و کنترل فکر، که همگی برای تحصیل رسمی ضروری است بر می‌انگیزد و به تربیت نیروی تخیل و حافظه در کودکان کمک می‌کند که به وسیله آن می‌توان اکثر حقایق و فضایل اخلاقی را به کودکان آموخت. البته تأثیرات قصه حالتی موقت نداشته و گاه چنان عمیق است که می‌تواند در آینده نیز نقش خود را در شخصیت انسان آشکار سازد. و از جمله عوامل موثر در نقش تربیتی و درمانی قصه می‌توان به مکانیزم‌های تلقین‌پذیر و همانند سازی اشاره داشت. کودک با شخصیت‌های مورد علاقه خود همانند می‌شود و از رفتارها و ویژگی‌های شخصیتی آنان نقش می‌پذیرد (رادبخش، محمدی فر و کیان ارثی، ۱۳۹۲).

براساس نظریه بندورا^۵، کودک می‌تواند از طریق تجربه جانشینی با قهرمان داستان همانندسازی نموده پیامدهای رفتار را مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد و سپس آن را خود الگو برداری نموده و به کار ببرد (بندورا، ۱۹۹۹؛ به نقل از فیروزآبادی و آقای، ۱۳۸۹). با توجه به اهمیت موضوع به برخی از پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده است اشاره می‌کنیم؛ مهرآیین و همکاران (۱۳۹۹) تحت عنوان اثربخشی داستان‌های کودکانه بومی‌سازی شده بر مهارت‌های اجتماعی- ارتباطی کودکان دچار اختلال طیف اُتسم با عملکرد بالا نشان داد، اثربخشی بسته آموزشی مبتنی بر داستان‌های اجتماعی بومی‌شده بر متغیر مهارت‌های اجتماعی- ارتباطی در دوره پیگیری دوماهه ماندگار بوده است. بهمنش و صفرزاده (۱۳۹۹) در مطالعه‌شان تحت عنوان اثربخشی قصه‌خوانی داستان‌های اساطیری همراه با ایفای نقش بر قضاوت اخلاقی و خوداثربخشی دانش آموزان دختر اذعان نمودند که قصه‌خوانی داستان‌های اساطیری همراه با ایفای نقش بر قضاوت اخلاقی و خود- اثربخشی در دانش‌آموزان دختر مقطع سوم دبستان اثربخش است. درستی و زارعی (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «تأثیر قصه‌گویی قصص قرآنی بر سازش‌یافتگی کودکان پیش‌دبستانی» با هدف تعیین تأثیر قصه‌های قرآنی بر سازش‌یافتگی کودکان پیش‌دبستانی صورت گرفت بررسی نتایج حاصل از پژوهش نشان داد که بین میانگین نمرات کودکان گروه آزمایش و گواه در سازش‌یافتگی اجتماعی، تفاوت معناداری به نفع گروه آزمایش وجود داشت. مسبوق، فتحی و علیزاده (۱۳۹۵) در پژوهشی با عنوان «تأثیر داستان‌های قرآنی بر سلامت روان (مطالعه موردی داستان‌های سوره کهف)» به بررسی اثر قصه‌گویی قرآنی بر سلامت روان افراد پرداختند نتایج پژوهش نشان داد سلامت روان و تغییر رفتار و نگرش با مولفه‌های متغیرهای پژوهش در ارتباط می‌باشد. تجلی‌نیا و کریمی (۱۳۹۳) به بررسی تأثیر اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در کاهش و مهار خشم دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه شهر تهران پرداختند یافته‌های این پژوهش، در مجموع، اعتبار و اعتمادپذیری برنامه فلسفه برای کودکان را در کاهش و مهار خشم نوجوانان و چهار مؤلفه‌ی اصلی‌اش، یعنی احساس نیاز به بیان کلامی خشم، احساس نیاز به بیان فیزیکی خشم، خلق و خوی خشمگین، برون‌ریزی و درون‌ریزی خشم تأیید کرد. نتایج پژوهش ارباشی و تیموری (۱۳۹۱) تحت عنوان تأثیر قصه‌گویی همراه با ایفای نقش بر یادگیری

^۱ - piterson

^۲ -boul

^۳ -propost

^۴ -ditenger

^۵. Bandura

مهارت‌های اجتماعی کودکان ناتوان ذهنی آموزش‌پذیر نشان داد که آموزش مهارت-های اجتماعی از طریق قصه گویی همراه با ایفای نقش باعث بهبود رشد اجتماعی و اجتماعی شدن در آزمودنی‌ها بود.

بررسی و تحلیل نتایج پژوهش‌های مذکور بر تاثیر مثبت داستان در فرایند اجتماعی شدن کودکان تاکید دارد از این رو نگارش داستان‌هایی با رویکرد آموزش مهارت‌های اجتماعی دارای اهمیت می‌باشد. کودکان برای آن که بتوانند خودشان را با اجتماعی که در آن زندگی می‌کنند، سازگارتر کنند، باید مهارت‌های اجتماعی گوناگون را بیاموزند هدف کلی این پژوهش تعیین میزان تاثیر آموزش داستان‌های کلر ژوبرت که با هدف آموزش مهارت‌های اجتماعی متناسب با فرهنگ ایرانی - اسلامی نگاشته شده است در رشد مهارت‌های اجتماعی دانش آموزان مقطع ابتدایی شهر کرمانشاه می‌باشد.

فرضیات این پژوهش عبارتند از:

- فرضیه اول: آموزش داستان‌های کلر ژوبرت باعث ارتقاء مؤلفه رفتار اجتماعی مناسب دانش آموزان می‌گردد.
فرضیه دوم: آموزش داستان‌های کلر ژوبرت سبب بهبود مؤلفه رفتارهای غیر اجتماعی در دانش آموزان می‌گردد.

تعاریف مفهومی و عملیاتی متغیرهای پژوهش

الف) مهارت اجتماعی^۱

"مهارت‌های اجتماعی" مجموعه‌ای از توانایی‌هایی است که زمینه سازگاری و رفتار مفید و مناسب را فراهم می‌آورد. این توانایی‌ها افراد را قادر می‌سازد مسئولیت‌ها و نقش‌های مختلف اجتماعی را قبول کند و بدون لطمه زدن به خود و دیگران یا با خواسته‌ها، انتظارات و مشکلات روزانه به ویژه روابط بین فردی به شکل مؤثرتری مواجهه گردد و برنامه آموزش آن برنامه‌ای است که مهارت‌های لازم را در زمینه یادگیری مهارت‌های زندگی و تعامل با محیط‌های گوناگون اجتماعی می‌پردازد. بنابراین در این نوع آموزش جهت ارتقاء بهداشت روان و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی به گروه فراگیران آموزش می‌دهد. در این پژوهش منظور از مهارت‌های اجتماعی نمره اخذ شده فرد در سوالات مربوط به سنجش این مهارت یعنی سوالات ۱ الی ۱۸ از آزمون ۵۶ گویه‌ای مهارت اجتماعی ماتسون (۱۹۸۳) می‌باشد.

ب) رفتارهای غیر اجتماعی^۲

این مشکلات رفتاری معمولاً در دوران کودکی و در دوران نوجوانی ظاهر می‌شود. رفتار غیر اجتماعی عبارتند از: تجاوز، خصومت نسبت به دیگران، فریب دادن افراد و بی‌احترامی به اطرافیان. اشکال متعددی از رفتارهای غیر اجتماعی می‌تواند منجر به اختلال در رفتار یا تشخیص اختلال افسردگی شود. کودکان با رفتارهای غیر اجتماعی نیز ممکن است از مدرسه اخراج شوند و مشکلات مربوط به حفظ شغل و روابط سالم در آینده را به همراه داشته باشند. رفتار غیر اجتماعی همچنین می‌تواند منجر به اختلال شخصیت جنسی در بزرگسالی شود. بزرگسالان مبتلا به اختلال شخصیتی غیر اجتماعی اغلب علائم اختلال رفتاری و رفتارهای غیر اجتماعی را قبل از ۱۵ سالگی از خود نشان می‌دهند (واحدی، قلاتاش و چرخ آبی، ۱۳۹۸). در این پژوهش منظور از مؤلفه رفتارهای غیر اجتماعی نمره اخذ شده فرد در سوالات مربوط به سنجش این مهارت یعنی سوالات ۱۹ الی ۲۹ از آزمون ۵۶ گویه‌ای مهارت اجتماعی ماتسون می‌باشد.

ج) فلسفه برای کودکان^۳

«فلسفه برای کودکان» نوعی فلسفه کاربردی است که کودکان را وادار به انجام فعالیت فلسفی می‌کند. در واقع برنامه‌ای آموزشی جدیدی است که هدفش پرورش قدرت تفکر و استدلال (به ویژه تفکر منطقی) در کودکان است (طبق تعریف یونیسکف، کودکان از بدو تولد تا سن ۱۸ مورد نظر هستند) و برای رسیدن به این هدف از مفاهیم فلسفی به منزله‌ای موضوعات سودمند استفاده می‌کنند و پروراندن قدرت استدلال، خلاقیت، قضاوت و ساختن مفاهیم و تفکر دقیق و منطقی را مد نظر دارند و بر آن‌اند تا مهارت

^۱ . social skill

^۲ . Non -social behaviors

^۳ . Philosophy for children

پرسیدن و به عبارتی فلسفه ورزشی را آموزش دهند (حسینی، ۱۳۸۹). در پژوهش حاضر، فلسفه برای کودکان تشکیل حلقه کند و کاو پیرامون کتاب‌های کلر ژوبرت می‌باشد که در کلاس درس خوانده شده و مورد بحث قرار گرفته است که شامل کتاب‌های «به همین سادگی»، «آرزوی زنبورک»، «پس چی شد»، «کبودو»، «اژدودو»، «راز زازی» و «با...با...باشه» بوده است.

لیپمن معتقد است داستان فرض مناسب برای تقویت تفکر فلسفی است که شامل دیدگاه‌های فلسفی گوناگون و جنبه‌های تفکر فلسفی مانند داوری، استدلال، احترام، قدردانی و شفقت می‌باشد (لیپمن، ۱۹۸۰؛ به نقل از کلانتری، ۱۳۸۸). حلقه کندوکاو یا مفهوم اجتماع پژوهشی عنصر کلیدی برنامه فلسفه برای کودکان تلقی می‌شود، اجتماع پژوهشی چهارچوبی را فراهم می‌کند که در آن محتوا و روش‌های آموخته شده، در زندگی روزمره افراد نفوذ می‌کند. (قاعدی، ۱۳۹۵). این پژوهش هم از روش حلقه کندوکاو بهره گرفته است بدین منظور بعد از ارائه هر داستان دانش آموزان در گروه‌های خود به نقطه نظر و ارائه دیدگاه‌های خود پرداختند.

(د) متغیر مستقل گروه‌های شاهد و تیمار

در این پژوهش متغیر مستقل، آموزش داستان‌های منتخب از کتاب سحر خانم کلر ژوبرت می‌باشد که متناسب با گروه‌های سنی (ب، ج) می‌باشد.

(ه) متغیر مزاحم پژوهش

در این تحقیق منظور از متغیر مزاحم یا کووریت آموخته‌های قبلی دانش آموزان یا مهارت‌های اجتماعی است که قبلاً کسب کرده‌اند.

روش پژوهش

با توجه به هدف‌های تحقیق، ماهیت فرضیه‌ها و همچنین اطلاعات مورد استفاده، روش تحقیق از نوع تحقیقات نیمه آزمایشی و بر مبنای اهداف پژوهش از نوع کاربردی می‌باشد. طرح مورد استفاده در این پژوهش با در نظر داشتن دو گروه آزمایش و کنترل، طرح پیش‌آزمون و پس‌آزمون با گروه کنترل بود.

جدول طرح پیش‌آزمون، پس‌آزمون با جایگزینی تصادفی

تقسیم تصادفی	گروه	پیش‌آزمون	عمل آزمای‌ش	پس‌آزمون
+	آزمایش	+	+	+
+	کنترل	+	-	+

جامعه و نمونه و روش نمونه‌گیری

در این تحقیق جامعه پژوهشی کلیه دانش آموزان دختر و پسر مقطع دبستان در سنین ۶ تا ۱۲ سال می‌باشد که در سال تحصیلی ۱۴۰۱-۱۴۰۰ در دبستان‌های ناحیه یک شهر کرمانشاه مشغول به تحصیل بوده‌اند که بر اساس آمار اداره استان کرمانشاه ناحیه یک تعداد آن‌ها بالغ بر (۱۳۷۹۲) پسر و (۱۲۳۹۸) دختر و تعداد کلاس‌ها ۹۹۴ کلاس بود. دو مدرسه روستایی قیسوند و شاهی‌نی به طور تصادفی از بین جامعه‌ی آماری مورد نظر انتخاب شد که نمونه‌ها عبارتند از ۳۰ دانش‌آموز دختر و پسر در مقاطع اول تا ششم دبستان و شامل ۹ دانش‌آموز دختر و ۲۱ دانش‌آموز پسر هستند که در این دو گروه جنسی، دانش‌آموزان به طور تصادفی به دو گروه آزمایش و گواه تقسیم شدند. از بین تمامی مدارس به صورت تصادفی ساده دو مدرسه مختلط انتخاب شد که مدرسه قیسوند به یک گروه ۱۵ نفره آزمایش و مدرسه شاهی‌نی به یک گروه ۱۵ نفره کنترل اختصاص یافت.

ابزارهای اندازه‌گیری پژوهش و روایی و پایایی آن‌ها

در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات در خصوص متغیرهای تحقیق از پرسشنامه ماتسون استفاده شد. پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی ماتسون برای سنجش مهارت‌های اجتماعی کودکان، از مقیاس سنجش مهارت‌های اجتماعی ماتسون (فرم کودکان) که توسط ماتسون و همکاران در سال ۱۹۸۳ برای سنجش مهارت‌های اجتماعی افراد ۴ تا ۱۸ ساله تدوین گردیده است، استفاده می‌شود. فرم اولیه این مقیاس، دارای ۶۲ عبارت بود که توسط یوسفی و خیر (۱۳۸۱) تحلیل عاملی شده و به ۵۶ عبارت کاهش یافت که مهارت‌های

اجتماعی افراد را توصیف می‌کنند. برای پاسخ‌گویی به آن، آزمودنی باید هر عبارت را بخواند و سپس، پاسخ خود را براساس یک شاخص ۵ درجه‌ای از نوع مقیاس لیکرت مشخص نماید. برای این مقیاس، ۵ مقیاس فرعی در قالب پنج عامل جداگانه به شرح زیر تعریف شده است:

عامل اول: شامل رفتارهای نوع دوستانه است که رفتارهای اجتماعی از قبیل داشتن ارتباط دیداری با دیگران، مؤدب بودن، به کار بردن نام دیگران و اشتیاق به تعامل با دیگران به طریق مفید و مؤثر را در بر می‌گیرد.

عامل دوم: رفتارهای اجتماعی نامناسب است که رفتارهایی مانند دروغ گفتن، کتک کاری، خرده گرفتن بر دیگران، ایجاد صداهای ناهنجار و ناراحت کننده، و زیر قول خود زدن را شامل می‌شود.

عامل سوم: تکانشی عمل کردن و پرخاشگر و سرکش بودن است که شامل رفتارهایی از قبیل به آسانی عصبانی شدن، یا یک دندگی و لجبازی می‌شود.

عامل چهارم: اطمینان زیاد به خود داشتن است و در بردارنده رفتارهایی در مورد به خود نازیدن و به دیگران پز دادن، تظاهر به دانستن همه چیز و خود را برتر از دیگران دیدن است.

عامل پنجم: رابطه به همسالان است که در بردارنده تنهایی و حسادت می‌باشد (یوسفی و خیر، ۱۳۸۱). علاوه بر نمراتی که پاسخگو در هر کدام از عوامل یاد شده بدست می‌آورد، جمع نمرات همه سوالات موجود در مقیاس نیز یک نمره کلی که بیانگر مهارت اجتماعی آزمودنی است بدست می‌دهد (ماتسون و همکاران، ۱۹۸۳) لازم به تذکر است که در جمع نمرات به منفی یا مثبت بودن عبارات باید توجه شود.

پایایی این آزمون با استفاده از ضرایب آلفای کرونباخ و تنصیف (دو نیمه کردن)، برای دختران به ترتیب ۰/۸۵ و ۰/۸۶ و برای پسران ۰/۸۷ و ۰/۸۵ بوده است (یوسفی و همکاران، ۱۳۸۱: ۵). این مقیاس، از روایی قابل قبولی برخوردار است (ماتسون و اولندایک، ۱۹۸۸؛ به نقل از یوسفی و همکاران، ۱۳۸۱).

روش اجرای پژوهش

با انتخاب دو گروه آزمایش و کنترل آزمودنی‌ها در دو مرحله با متغیرهای رفتاری مختلف مورد اندازه گیری قرار گرفتند که یک بار قبل از شروع آموزش قصه‌های فلسفی کلرژوبرت و بار دوم بعد از اتمام آموزش‌ها بود. از بین دو گروه گواه و آزمایش فقط گروه آزمایش تحت تاثیر متغیر مستقل قرار گرفتند، در حالی که گروه گواه هیچگونه آموزشی دریافت نکردند. جلسات کارگاه از سال ۱۴۰۰ آغاز شد و دوره‌ی آموزشی فلسفه برای کودکان در ۸ جلسه برگزار شد که هر هفته یک جلسه و هر جلسه به مدت ۱ ساعت بود. اعضای گروه آزمایش توسط مربی (محقق) که مهارت خوبی داشت، تحت تاثیر متغیر مستقل قصه‌ها قرار گرفتند. این مربی در یک کلاس قصه‌های صمیمانه کلرژوبرت را به صورت گروهی و به شیوه‌های گوناگون بازگو می‌کرد. در هر یک از جلسات ابتدا منتخبی از داستان‌ها برای دانش‌آموزان خوانده شد، سپس هریک از قصه‌ها متناسب با درک دانش‌آموزان به شیوه‌هایی گوناگون مانند پخش فیلم مربوط به قصه، اجرای نمایش، تصویرسازی قصه، بیان ناتمام قصه، قصه‌گویی توسط خود دانش‌آموزان و... ارائه گردید. قصه‌های بیان شده شامل قصه‌های مطرح در کتاب‌های داستان مربوط به کودکان یعنی گروه سنی ب و ج کلرژوبرت می‌باشد. این داستان‌ها دارای مضمون فلسفی، اخلاقی و اجتماعی هستند هریک از داستان‌ها با توجه به شیوه‌ی ارائه‌ی آن تا ماجرایی اصلی ادامه داده می‌شد، سپس از دانش‌آموزان خواسته می‌شد با توجه به مفهوم اصلی داستان‌های مورد بحث، موقعیت مشابهی را مجسم نموده و در مورد آن به مدت بیست دقیقه به صورت گروهی بحث و تبادل نظر نمایند سپس ادامه داستان تا انتها ارائه می‌گردد. پس از پایان یافتن قصه نیز در مورد آن و نتایج و شخصیت‌های آن بحث می‌شود و تکالیفی داده شده تا برای جلسه‌ی بعد آماده نمایند. در واقع، اهدافی که در این داستان‌ها در نظر گرفته شده است شامل اهداف آموزشی، شناختی، اخلاقی و اجتماعی است و کودکان در فرآیند پرسش و پاسخ‌های فلسفی، علاوه بر کسب مهارت‌های تفکر و استدلال به پذیرش مسئولیت، احترام به دیگران، دوستی، خشم و دیگر ارزش‌های اخلاقی نیز هدایت می‌شوند. در مجموع از این کتاب‌ها هشت موضوع از داستان‌های جذاب و مرتبط با هدف این پژوهش انتخاب گردید تا در کلاس برای گروه آزمایش مورد بحث و گفتگو قرار گیرد. داده‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی (میانگین و انحراف معیار) و آزمون‌های تحلیل کواریانس چندمتغیری به کمک نرم افزار SPSS-۲۲، مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت.

جدول ۱: محتوای جلسات آموزش فلسفه برای کودکان

جلسه	اهداف	محتوا
۱	مهربان و خوش رو بودن	در این بخش به کودکان آموزش داده می شود که چگونه در هر شرایطی خوش رو بود
۲	مهارت نظم و انضباط داشتن	در این قسمت به آنها یاد می دهند که هر چیزی مکان مخصوص خود را دارد
۳	مهارت عزت نفس	در مورد میزان رضایت از خودشان و کسب آن به بحث و گفت و گو پرداختند
۴	مهارت دوست یابی	اینکه یاد بگیرند در هر مکانی چگونه دوست پیدا کرد
۵	هم دلی	دانش آموزان با چالش شرکت و درک احساس متقابل روبرو می شود
۶	دوری از پرخاشگری	یاد می گیرند پرخاشگری باعث تنهایی و دوری از اجتماع می شود
۷	احترام به هم نوع و رعایت نوبت	یاد می گیرند با احترام به همدیگر در واقع به خودشان احترام گذاشتند
۸	اجتماعی بودن	به آنها آموختیم که یکی از راه های موفق شدن در جامعه یافتن دوست های خوب هست

جدول ۲: لیست قصه ها و مهارت مربوط به آن

جلسه	عنوان داستان	مهارت
۱	خر و پف	مهربان و خوش رو بودن
۲	به همین سادگی	مهارت نظم و انضباط داشتن
۳	آرزوی زنبورک	مهارت عزت نفس
۴	پس چی شد؟	مهارت دوست یابی
۵	با... با... باشه	هم دلی
۶	کبودو	دوری از پرخاشگری
۷	اژدودو	احترام به هم نوع و رعایت نوبت
۸	راز زازی	اجتماعی بودن

ملاحظات اخلاقی

این پژوهش با رضایت کامل اولیای دانش آموزان انجام گرفته است و در باره تعداد جلسات، ساعات، کتاب های مورد استفاده و روش کار با آن ها هماهنگی های لازم صورت پذیرفته است. علاوه بر آن شرط سنی و علاقمندی کودکان هم لحاظ گردیده است و کد اخلاقی پژوهشی هم اخذ گردیده است.

تجزیه و تحلیل داده ها:

داده ها با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۲، تجزیه و تحلیل شدند و به صورت میانگین و انحراف معیار و فراوانی و درصد برای هر گروه گزارش گردید. برای مقایسه صفات پایه در دو گروه از آزمون تی-مستقل و آزمون کای دو استفاده شد. جهت مقایسه میانگین متغیرهای مورد نظر، بعد از انجام مداخله در گروه ها با تعدیل اندازه گیری های پایه، تحلیل کوواریانس (ANCOVA یا Analysis of

(covariance)، به کار رفت. مقایسه متغیرهای مورد نظر، قبل و بعد از انجام مداخله در داخل هر گروه توسط آزمون تی زوجی صورت گرفت. سطح معنی داری در این مطالعه p کمتر از ۰/۰۵ در نظر گرفته شد

یافته‌ها

همسانی درونی پرسشنامه با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ بررسی شد. ضریب آلفای کرونباخ کل سوالات پرسشنامه ۰/۸۶ بدست آمد. هم‌چنین میزان آلفای کرونباخ در زیر مقیاس‌ها در جدول زیر نشان داده شده است.

جدول ۳: مقادیر آلفای کرونباخ برای نمره مولفه‌های پرسشنامه

حیطه	ضریب آلفای کرونباخ
مهارت‌های اجتماعی مناسب	۰/۷۷
رفتارهای غیر اجتماعی	۰/۷۹
پرخاشگری و رفتارهای تکانشی	۰/۸۵
برتری طلبی / اطمینان زیاد به خود داشتن	۰/۸۴
ارتباط با همسالان	۰/۷۱

یافته‌های مربوط به ویژگی‌های فردی و دموگرافیک

طبق جدول نمونه‌های دو گروه در هیچ‌یک از ویژگی‌های فردی (توزیع جنس، میانگین سن، قد و وزن) اختلاف آماری معنی داری نداشتند ($p > ۰.۰۵$ در همه موارد)، بنابراین دو گروه در این متغیرها یکسان و همگن در نظر گرفته می‌شوند.

جدول ۴: مشخصات دموگرافیکی دانش آموزان مورد مطالعه به تفکیک دو گروه آزمایش و گواه قبل از مداخله

متغیرها (میانگین و انحراف معیار)	گروه آزمایش	گروه گواه	P-# Val ue
سن (سال)	۹/۸۰ (۲/۰۷)	۹/۳۷ (۲/۰۵)	۰/۴۸۵
قد (سانتی‌متر)	۱۳۸/۲۰ (۱۰/۳۹)	۱۳۶/۴۰ (۱۰/۳۷)	۰/۶۳۵
وزن (کیلوگرم)	۳۶/۰۷ (۸/۲۴)	۳۵/۹۳ (۸/۷۷)	۰/۹۶۶
جنس*	دختر	۴ (۲۶/۷٪)	۰/۷۲۶

یافته‌های مربوط به نرمال بودن توزیع داده‌ها

در بررسی نرمال بودن توزیع داده‌های کمی با استفاده از آزمون کولموگوروف اسمیرنوف^۱ و شاپیرو ویلک^۲، نتیجه غیر معنی‌دار ($p > ۰.۰۵$) نشان دهنده نرمال بودن توزیع داده‌ها می‌باشد که نرمالیتی داده‌ها در پژوهش‌های با حجم نمونه کوچک با استفاده از آزمون شاپیرو ویلک و در پژوهش‌های با حجم نمونه بزرگ با استفاده از آزمون کولموگوروف اسمیرنوف بررسی می‌شود.

در این پژوهش، آزمون شاپیرو ویلک و کولموگوروف اسمیرنوف نشان داد که داده‌های تحقیق از توزیع نرمال برخوردار بودند ($p > ۰.۰۵$). بعد از بررسی و تایید نرمال بودن متغیرهای پژوهش، به منظور رعایت پیش فرض همگنی واریانس‌ها از آزمون لون^۳ استفاده شد که نتایج برابری واریانس‌ها را تایید کرد.

^۱. Kolmogorov- Smirnov

^۲. Shapiro-Wilk

^۳. Levene's Test

جدول ۵: نتایج بررسی نرمال بودن توزیع داده‌ها

مؤلفه‌های پرسشنامه	مرحله	گروه	گروه
		آزمایش	گواه
مهارت‌های اجتماعی مناسب	پیش آزمون	۰/۹۹۹	۰/۵۲۳
	پس آزمون	۰/۷۰۷	۰/۹۲۲
رفتارهای غیر اجتماعی	پیش آزمون	۰/۲۱۸	۰/۱۱۹
	پس آزمون	۰/۵۲۰	۰/۳۲۴

میانگین و انحراف معیار نمره مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی پرسشنامه ماتسون در گروه‌های آزمایش و گواه در جدول ذیل نشان داده شده است.

جدول ۶: میانگین و انحراف معیار نمره مؤلفه‌های مهارت‌های اجتماعی پرسشنامه ماتسون در گروه‌های آزمایش و گواه در قبل و بعد از مداخله ($N=30$)

مؤلفه‌های پرسشنامه	مرحله	گروه آزمایش	گروه گواه
		میانگین (انحراف معیار)	میانگین (انحراف معیار)
مهارت‌های اجتماعی مناسب	پیش آزمون	۶۶/۴۷ (۶/۱۴)	۶۴/۸۰ (۷/۶۵)
	پس آزمون	۷۱/۲۰ (۵/۷۲)	۶۵/۱۳ (۶/۷۶)
رفتارهای غیر اجتماعی	پیش آزمون	۲۵/۲۰ (۴/۶۵)	۲۵/۶۷ (۶/۲۱)
	پس آزمون	۲۲/۹۳ (۳/۹۰)	۲۶/۱۳ (۴/۹۹)

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اول: اثر مداخله (آموزش داستان‌های کلرژوبرت) بر مؤلفه رفتار اجتماعی مناسب

میانگین و انحراف معیار مقادیر مؤلفه‌های پرسشنامه مهارت‌های اجتماعی در جدول ۷ نشان داده شده است. نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که با تعدیل مقادیر اندازه‌گیری‌های پایه (پیش آزمون)، تغییرات نمره «مؤلفه رفتار اجتماعی مناسب» بعد از مداخله بین دو گروه مورد مطالعه، تفاوت آماری معنی‌داری دارد ($p < 0.05$). به عبارت دیگر، گروه اثر معناداری بر نمرات پس‌آزمون داشته است. بنابراین مداخله سبب بهبود مؤلفه رفتار اجتماعی مناسب در دانش آموزان گروه آزمایش شده است ($p < 0.001$).

جدول ۷: تحلیل کوواریانس تاثیر آموزش داستان‌های کلرژوبرت بر مؤلفه رفتار اجتماعی مناسب در دانش آموزان

منابع تغییر	مجموع مجزورات	درجه آزادی	میانگین مجزورات	F	معنی داری	اندازه اثر مجذور اتا
پیش آزمون	۱۰۱۷/۱۴	۱	۱۰۱۷/۱۴	۳۳۹/۰۸	< 0.001	۰/۹۲۶
گروه	۱۵۷/۵۸	۱	۱۵۷/۵۸	۵۲/۵۳	< 0.001	۰/۶۶
خطا	۸۰/۹۹	۲۷	۳			
کل	۱۴۰۷۷۵/۰	۳۰				

در گروه گواه (شاهد)، پس از دوره مداخله، میانگین نمره مولفه رفتار اجتماعی مناسب به میزان $0/33$ واحد افزایش یافته بود و در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتار اجتماعی مناسب به میزان $4/73$ واحد افزایش یافته بود و بر اساس آزمون تی-زوجی تنها در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتار اجتماعی مناسب، تفاوت معنی داری در پایان مداخله نسبت به ابتدای مطالعه، را نشان داد ($Paired T Test, (p < 0/05)$).

جدول ۸: مقایسه میانگین مولفه رفتار اجتماعی مناسب در داخل گروه‌های مورد مطالعه بر اساس آزمون تی زوجی (اثرات درون گروهی)

مولفه ها	گروه‌ها	اختلاف میانگین (فاصله اطمینان ۹۵ درصد)	P-*** Value
رفتار اجتماعی مناسب	گروه گواه	$0/33$ (۱/۳۹ تا $-0/73$)	$0/511$
	گروه آزمایش	$4/73$ (۵/۸۱ تا $3/65$)	$0/001$

*تفاوت معنی دار مابین متغیرهای بعد مداخله با آزمون تی-زوجی

فرضیه دوم: اثر مداخله (آموزش داستان‌های کلرژوبرت) بر مؤلفه رفتارهای غیر اجتماعی

نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که با تعدیل مقادیر اندازه‌گیری‌های پایه (پیش آزمون)، تغییرات نمره «مولفه رفتارهای غیر اجتماعی» بعد از مداخله بین دو گروه مورد مطالعه، تفاوت آماری معنی داری وجود دارد ($p < 0/05$). به عبارت دیگر، گروه، اثر معناداری بر نمرات پس آزمون داشته است. بنابراین مداخله سبب بهبود مولفه رفتارهای غیر اجتماعی در دانش‌آموزان گروه آزمایش شده است ($p < 0/001$).

جدول ۹: تحلیل کوواریانس تاثیر آموزش داستان‌های کلرژوبرت بر مولفه رفتارهای غیر اجتماعی در دانش آموزان

منابع تغییر	مجموع مجذورات	درجه آزادی	میانگین مجذورات	F	سطح معنی داری	اندازه اثر مجذورات
پیش آزمون	$506/37$	۱	$506/37$	$242/89$	$< 0/001$	$0/90$
گروه	$60/39$	۱	$60/39$	$28/92$	$< 0/001$	$0/517$
خطا	$56/28$	۲۷	$2/08$			
کل	$18696/0$	۳۰				

در گروه گواه (شاهد)، پس از دوره مداخله، میانگین نمره مولفه رفتارهای غیر اجتماعی به میزان $0/46$ واحد افزایش یافته بود و در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتارهای غیر اجتماعی به میزان $2/27$ (نمره بعد از مداخله-نمره قبل از مداخله) واحد کاهش یافته بود و بر اساس آزمون تی-زوجی تنها در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتارهای غیر اجتماعی، تفاوت آماری معنی داری را در پایان مداخله نسبت به ابتدای مطالعه، نشان داد ($Paired T Test, (p < 0/05)$).

جدول ۱۰: میانگین مولفه رفتارهای غیر اجتماعی در داخل گروه‌های مورد مطالعه بر اساس آزمون تی زوجی (اثرات درون گروهی)

مولفه ها	گروه‌ها	اختلاف میانگین (فاصله اطمینان ۹۵ درصد)	P-*** Value
رفتارهای غیر اجتماعی	گروه گواه	$0/46$ (۱/۷۰ تا $-0/76$)	$0/432$
	گروه آزمایش	$-2/27$ (۱/۴۷ تا $-3/06$)	$0/001$

*تفاوت معنی دار مابین متغیرهای بعد مداخله با آزمون تی-زوجی

بحث و نتیجه گیری

در دوره کودکی مشکلات کودکان را بهتر می‌توان تشخیص داد و از بروز مشکلات تحصیلی و عاطفی-اجتماعی آن‌ها در آینده پیش‌گیری کرد؛ لذا مداخله در زمان مناسب و اصلاح رفتارهای ناسازگار آن‌ها در این دوره حساس، علاوه بر ضمانت سلامت روانی فردی، موجب افزایش مهارت‌های اجتماعی و پذیرش اجتماعی آن‌ها در مراحل بالاتر می‌شود. در این پژوهش، آزمون شاپیرو ویلک و کولموگروف اسمیرنوف نشان داد که داده‌های تحقیق از توزیع نرمال برخوردار بودند ($p > 0.05$) بعد از بررسی و تایید نرمال بودن متغیرهای پژوهش، به منظور رعایت پیش فرض همگنی واریانس‌ها از آزمون لون استفاده شد که نتایج برابری واریانس‌ها را تایید کرد. همچنین نتایج تحلیل کوواریانس نشان داد که با تعدیل مقادیر اندازه‌گیری‌های پایه (پیش آزمون)، تغییرات نمره «مولفه رفتاراجتماعی مناسب» بعد از مداخله بین دو گروه مورد مطالعه، تفاوت آماری معنی‌داری دارد ($p < 0.05$). به عبارت دیگر، گروه اثر معناداری بر نمرات پس‌آزمون داشته است. بنابراین مداخله سبب بهبود مولفه رفتاراجتماعی مناسب در دانش‌آموزان گروه آزمایش شده است ($p < 0.01$). بر طبق این جدول داستان‌های کلر ژوبرت بر رفتارهای اجتماعی دانش‌آموزان موثر بوده است. سطح معناداری بیانگر این است که بین کودکان گروه آزمایش که در جلسات شرکت کردند و گروه کنترل که هیچ آموزشی دریافت نکرده‌اند تفاوت معناداری وجود دارد ($p < 0.01$).

نتایج تحلیل کوواریانس تاثیر آموزش داستان‌های کلرژوبرت بر مولفه رفتار اجتماعی مناسب در دانش‌آموزان، نشان داد در گروه گواه (شاهد)، پس از دوره مداخله، میانگین نمره مولفه رفتار اجتماعی مناسب به میزان 0.33 واحد افزایش یافته بود و در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتار اجتماعی مناسب به میزان 4.73 واحد افزایش یافته بود و بر اساس آزمون تی-زوجی تنها در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتار اجتماعی مناسب، تفاوت معنی‌داری در پایان مداخله نسبت به ابتدای مطالعه، را نشان داد ($p < 0.05$). بررسی تاثیر آموزش داستان‌های کلرژوبرت بر مولفه رفتارهای غیراجتماعی در دانش‌آموزان نشان داد در گروه گواه (شاهد)، پس از دوره مداخله، میانگین نمره مولفه رفتارهای غیر اجتماعی به میزان 0.46 واحد افزایش یافته بود و در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتارهای غیر اجتماعی به میزان 2.27 - (نمره بعد از مداخله-نمره قبل از مداخله) واحد کاهش یافته بود و بر اساس آزمون تی-زوجی تنها در گروه آزمایش، میانگین نمره مولفه رفتارهای غیر اجتماعی، تفاوت آماری معنی‌داری را در پایان مداخله نسبت به ابتدای مطالعه، نشان داد ($p < 0.05$).

منابع :

- ابارشی، ربابه و تیموری، سعید. (۱۳۹۱). تاثیر قصه گویی همراه با ایفای نقش بر یادگیری مهارت‌های اجتماعی کودکان ناتوان ذهنی آموزش پذیر، پژوهشنامه تربیتی سال هفتم تابستان ۱۳۹۱ شماره ۳۱.
- اربابان اصفهانی، مرضیه و قافله کش، مینا. (۱۳۸۵). استفاده از قصه در فرآیند مشاوره‌ای به منظور دستیابی به اهداف تعلیم و تربیت. مقالات برگزیده قصه‌گویی، نهمین جشنواره قصه‌گویی کانون پرورش فکری کودکان و نوجوانان.
- بهمنش، مهتاب و صفرازه، سحر. (۱۳۹۰). اثربخشی قصه خوانی داستان‌های اساطیری همراه با ایفای نقش بر قضاوت اخلاقی و خوداثربخشی دانش‌آموزان دختر، زن و فرهنگ سال یازدهم بهار ۱۳۹۹ شماره ۴۳ : ۴۹-۶۰.
- تجلی نیا، امیر و کریمی، روح الله. (۱۳۹۳). بررسی تأثیر اجرای برنامه فلسفه برای کودکان در کاهش و مهار خشم دانش‌آموزان پسر پایه اول مقطع متوسطه شهر تهران، تفکر و کودک سال پنجم بهار و تابستان ۱۳۹۳ شماره ۱ (پیاپی ۹).
- چراغیان یوسف آباد، حدیث؛ قاسمیان حسین آبادی، زهرا؛ رستمی، سعید؛ و کاوه، مریم. (۱۳۹۹). تاثیر قصه گویی و مهارت های زندگی بر سلامت جسمی و روحی کودکان شهرستان دلفان. هشتمین کنفرانس ملی توسعه پایدار در علوم تربیتی و روانشناسی، مطالعات اجتماعی و فرهنگی.
- حسینی، زهره. (۱۳۸۹). «فلسفه و کودکان»، خردنامه صدرا، ویژه نامه دهمین سالگرد انتشار، ص ۹۳-۱۰۰.
- داداش‌زاده، سپیده و پیرخائفی، علیرضا. (۱۳۹۴). بررسی اثر بخشی استفاده از روش‌های قصه‌گویی بر افزایش هوش اجتماعی دانش‌آموزان دختر مقطع چهارم و پنجم ابتدایی در سال ۹۰-۹۱، فصلنامه آموزش و ارزشیابی، دوره ۸، شماره ۲۹، صفحه ۲۱-۲۹.
- درستی، رقیه، و زارعی، حیدرعلی. (۱۳۹۶). تاثیر قصه گویی قصص قرآنی بر سازش یافتگی کودکان پیش دبستانی. سلامت روان کودک (روان کودک)، ۴ (۱)، ۵۶-۶۶.

- رادبخش، ناهید؛ محمدی فر، محمد علی؛ و کیان ارثی، فرناز. (۱۳۹۲). اثربخشی بازی و قصه گویی بر افزایش خلاقیت کودکان. فصلنامه ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، ۲(۴): ۸۹-۸۳.
- رجبی، سوران و علی مرادی، خدیجه. (۱۳۹۶). اثربخشی تئاتر درسی در افزایش مهارت‌های اجتماعی و یادگیری دروس پایه در دانش‌آموزان ابتدایی، رویکردهای نوین آموزشی، دوره ۱۲، شماره ۲ - شماره پیاپی ۲۶، صفحه ۹۸-۱۱۳.
- سرشورخراسانی، ع. (۱۳۸۸). کودک و داستان‌ها؛ رشد آموزش پیش‌دبستانی، ۱(۱): ۵-۸.
- سیدمهدی مسبوق، رسول فتحی مظفری، و گلاویژ علیزاده. (۱۳۹۵). "تأثیر داستان‌های قرآن بر سلامت روان (مطالعه موردی داستان‌های سوره کهف)"، تحقیقات علوم قرآن و حدیث، دوره: ۱۳، شماره: ۲ (پیاپی ۳۰): ۱۸۵-۲۰۸.
- غفاری مجلج، محمد؛ و سلیمان پور، سمیرا. (۱۴۰۰). تأثیر قصه گویی بر تمرکز دیداری و شنیداری و مهارت‌های اجتماعی کودکان دبستان. نهمین همایش ملی علمی پژوهشی روانشناسی و علوم تربیتی.
- فیروزآبادی، محمود؛ و آقایی، آزاده. (۱۳۸۹). تأثیر قصه گویی بر مهارت‌های اجتماعی و رابطه کودک با والد کودکان پیش دبستانی دختر و پسر شهر تهران در سال ۸۸-۸۷. پایان نامه دانشگاه آزاد اسلامی، تهران مرکزی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی.
- قاعدی، یحیی. (۱۳۹۵). مبانی نظری برای کودکان، تهران، مرکز نوآوری‌های آموزشی مرآت.
- کارتلیج، جی؛ و میلبرن، جی. اف (۱۳۸۵). آموزش مهارت‌های اجتماعی به کودکان، ترجمه: محمد حسین نظری نژاد. تهران، انتشارات آستان قدس رضوی.
- کلانتری، سارا. (۱۳۸۸). بررسی اثر بخشی اجرای برنامه آموزشی فلسفه به کودکان بر کاهش تفکرات غیر منطقی دانش‌آموزان دختر کلاس اول مقطع راهنمایی شهرستان بروجن، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه الزهرا.
- کلرژوبرت. (۱۳۹۴). آرزوی زنبورک، تهران: انتشارات نشر فرهنگ اسلامی
- کلرژوبرت. (۱۳۹۸). اژدودو و دو داستان دیگر، تهران: انتشارات نشر فرهنگ اسلامی
- کلرژوبرت. (۱۳۹۸). هزار بوسه پرپری و دو داستان دیگر (قصه کبودو)، تهران: انتشارات نشر فرهنگ اسلامی
- کلرژوبرت. (۱۳۹۹). با...با...باشه و دو داستان دیگر، تهران: انتشارات نشر فرهنگ اسلامی
- کلرژوبرت. (۱۳۹۹). به همین سادگی، تهران: انتشارات نشر فرهنگ اسلامی
- مهرآیین، فرشته، دانش، عصمت، خلعتبری، جواد، و فریدمفیدی طهرانی، حسن. (۱۳۹۹). اثربخشی داستان‌های کودکانه بومی سازی شده بر مهارت‌های اجتماعی-ارتباطی کودکان دچار اختلال طیف اتیسم با عملکرد بالا. مطالعات ناتوانی، ۱۰(۱).
- واحدی، مهدی؛ قلتاش، عباس؛ و چرخ آبی، پریسا. (۱۳۹۸). تأثیر آموزش مفاهیم علوم به شیوه قصه گویی بر مهارت‌های اجتماعی و هوش کلامی نوآموزان دوزبانه دوره پیش دبستانی. فصلنامه فرهنگ مشاوره و روان درمانی، دانشگاه علامه طباطبائی، ۱۰(۳۸): ۸۱-۱۱۰.
- یوسفی، فریده و خیر، محمد. (۱۳۸۱). بررسی پایایی و روایی مقیاس سنجش مهارت‌های اجتماعی ماتسون و مقایسه عملکرد دختران و پسران دبیرستانی، علوم اجتماعی و انسانی دانشگاه شیراز شماره ۳۶: ۱۴۷ - ۱۵۸